

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA EKOLOGIK XAVFSIZLIKNI TA’MINLASHDA HUQUQIY MEXANIZMLARNING TAKOMILLASHTIRILISHI

Aliyev Asilbek Baxromovich

Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti

Annotatsiya: Maqolada O‘zbekiston Respublikasida ekologik xavfsizlikni ta’minlash sohasidagi huquqiy mexanizmlarning rivojlanish bosqichlari, ularning amaldagi holati va xalqaro ekologik standartlarga moslashtirish zaruriyati yoritilgan. Ekologik muvozanatni saqlash, tabiiy resurslardan oqilona foydalanish, atrof-muhitni muhofaza qilish bo‘yicha qonuniy asoslar hamda ularning ijrosini ta’minlash mexanizmlari tahlil qilinadi. Shuningdek, ekologik qonunchilikni takomillashtirish va barqaror rivojlanish tamoyillarini huquqiy jihatdan mustahkamlash yo‘nalishlari ko‘rib chiqiladi.

Kalit so‘zlar: ekologik xavfsizlik, huquqiy mexanizmlar, ekologik qonunchilik, barqaror rivojlanish, atrof-muhit muhofazasi

Аннотация: В статье рассматриваются этапы развития правовых механизмов обеспечения экологической безопасности в Республике Узбекистан, их текущее состояние и необходимость гармонизации с международными экологическими стандартами. Анализируются законодательные основы рационального использования природных ресурсов, охраны окружающей среды и механизмы обеспечения исполнения экологических норм. Также обсуждаются направления совершенствования экологического законодательства и правовое закрепление принципов устойчивого развития.

Ключевые слова: экологическая безопасность, правовые механизмы, экологическое законодательство, устойчивое развитие, охрана окружающей среды

Annotation: The article examines the development stages of legal mechanisms for ensuring environmental safety in the Republic of Uzbekistan, their current state, and the need for alignment with international environmental standards. It analyzes the legal framework for the rational use of natural resources, environmental protection, and mechanisms for enforcing ecological regulations. The paper also explores directions for

improving environmental legislation and legally consolidating the principles of sustainable development.

Keywords: environmental safety, legal mechanisms, environmental legislation, sustainable development, environmental protection

O‘zbekiston Respublikasida ekologik xavfsizlikni ta‘minlash davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Ekologik xavfsizlik – bu jamiyat, davlat va tabiat o‘rtasidagi barqaror muvozanatni ta‘minlash, inson salomatligiga zarar yetkazuvchi ekologik omillarni kamaytirish hamda tabiiy resurslardan oqilona foydalanishni huquqiy kafolatlar orqali tartibga solish tizimidir. Mamlakatda ekologik siyosatning huquqiy asoslari O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 50-moddasida mustahkamlangan bo‘lib, unda fuqarolarning atrof-muhitni asrash majburiyati hamda davlatning ekologik xavfsizlikni kafolatlash mas‘uliyati belgilangan. Shuningdek, “Atrof-muhitni muhofaza qilish to‘g‘risida”gi Qonun (1992), “Ekologik ekspertiza to‘g‘risida”gi Qonun (2000), “Chiqindilar to‘g‘risida”gi Qonun (2002), “Atmosfera havosini muhofaza qilish to‘g‘risida”gi Qonun (1996) va “Ekologik nazorat to‘g‘risida”gi Qonun (2013) mamlakat ekologik qonunchiligining asosini tashkil etadi. Bu hujjatlar orqali ekologik xavfsizlikni ta‘minlash, tabiiy resurslarni saqlash va ularni qayta tiklash bo‘yicha davlat, jamoat va fuqarolik jamiyati institutlari o‘rtasidagi o‘zaro mas‘uliyat tizimi belgilangan.

So‘nggi yillarda O‘zbekistonda ekologik siyosatni takomillashtirish maqsadida qator muhim huquqiy islohotlar amalga oshirilmoqda. 2019-yilda “Ekologiya va atrof-muhitni muhofaza qilish davlat qo‘mitasi” tashkil etildi. 2023-yilda esa “Yashil makon” umummilliy loyihasi asosida atrof-muhitni rekultivatsiya qilish, chiqindilarni qayta ishlash va ekologik monitoring tizimlarini joriy etish bo‘yicha chora-tadbirlar kuchaytirildi. Shu bilan birga, “Ekologik kodeks” loyihasi ishlab chiqilmoqda va u barcha ekologik huquqiy normalarni yagona tizimga birlashtirishni maqsad qilgan.

Xalqaro miqyosda O‘zbekiston Parij iqlim kelishuvi (2015), BMTning Barqaror rivojlanish maqsadlari (2016) va Kioto protokoli kabi global ekologik bitimlarga qo‘shilgan. Bu esa mamlakat zimmasiga issiqxona gazlarini kamaytirish, ekologik monitoringni kuchaytirish va qayta tiklanuvchi energiya manbalarini kengaytirish majburiyatini yuklaydi. Shu jihatdan, ekologik xavfsizlikni ta‘minlashning huquqiy mexanizmlari nafaqat milliy darajada, balki xalqaro majburiyatlar asosida ham mustahkamlanmoqda.

Ekologik xavfsizlikni ta'minlashda huquqiy mexanizmlarning samaradorligi, eng avvalo, ekologik nazoratning kuchliligi, fuqarolarning ekologik madaniyati va davlat organlarining javobgarligi bilan bog'liq. Shu bois, ekologik qonunchilikni takomillashtirishda iqtisodiy rag'batlantirish, ekologik javobgarlik choralari kuchaytirish, ekologik huquqbuzarliklar uchun jazo mexanizmlarini aniqlashtirish, ekologik axborot ochiqligini ta'minlash va ekologik ta'limni rivojlantirish muhim o'rin tutadi.

Ekologik xavfsizlikning huquqiy asoslarini takomillashtirishda ekologik sudlov amaliyotini joriy etish, davlat ekologik siyosatini amalga oshiruvchi mustaqil regulyator organlar faoliyatini kengaytirish, xususiy sektor ishtirokini oshirish, xalqaro hamkorlikni mustahkamlash zarur. Shu bilan birga, ekologik xavfsizlik masalalarini raqamlashtirish — masalan, atrof-muhit monitoringi, chiqindilar boshqaruvi va suv resurslari nazorati tizimlarini sun'iy intellekt yordamida yuritish — ekologik boshqaruvni yangi bosqichga olib chiqadi.

O'zbekiston Respublikasi uchun ekologik xavfsizlik masalasi milliy xavfsizlikning ajralmas qismi sifatida e'tirof etiladi. Shu bois, ekologik qonunchilikni xalqaro me'yorlar bilan uyg'unlashtirish, ekologik adolat va inson huquqlarini ta'minlashga qaratilgan huquqiy mexanizmlarni chuqurlashtirish barqaror rivojlanishning asosiy omili sifatida qaraladi.

O'zbekiston Respublikasida ekologik xavfsizlikni ta'minlash davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi, chunki ekologik muammolar inson salomatligiga, iqtisodiyotning barqarorligiga va tabiiy resurslarning kelajak avlodlar uchun saqlanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Ekologik xavfsizlikning asosiy maqsadi — inson faoliyati natijasida atrof-muhitga yetkazilayotgan zararli ta'sirlarni kamaytirish, tabiiy muvozanatni saqlash va ekologik ofatlarning oldini olishdir. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 50-moddasida har bir fuqaro tabiatni asrashga majbur ekani belgilangan bo'lib, bu norma ekologik xavfsizlikning huquqiy asosini tashkil etadi. Mamlakatda ekologik siyosatning huquqiy mexanizmlari “Atrof-muhitni muhofaza qilish to'g'risida”gi Qonun (1992), “Ekologik ekspertiza to'g'risida”gi Qonun (2000), “Chiqindilar to'g'risida”gi Qonun (2002), “Atmosfera havosini muhofaza qilish to'g'risida”gi Qonun (1996) va “Ekologik nazorat to'g'risida”gi Qonun (2013) orqali belgilangan. Bu qonunlar orqali davlat, jamoat tashkilotlari va fuqarolar o'rtasidagi ekologik mas'uliyatni taqsimlash, ekologik

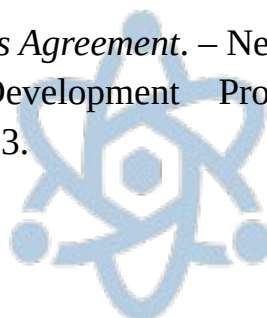
nazoratni amalga oshirish, tabiiy resurslardan oqilona foydalanish hamda chiqindilarni kamaytirish tizimi huquqiy jihatdan mustahkamlangan. Ekologik xavfsizlikni ta'minlashda davlat organlarining roli muhim bo'lib, 2019-yilda tashkil etilgan Ekologiya, atrof-muhitni muhofaza qilish va iqlim o'zgarishi vazirligi bu borada markaziy vakolatli organ sifatida faoliyat yuritadi. Ushbu vazirlik ekologik monitoring, chiqindilarni boshqarish, atmosfera havosi, suv va yer resurslarini nazorat qilish, shuningdek, iqlim o'zgarishiga moslashish strategiyalarini ishlab chiqish bilan shug'ullanadi. O'zbekistonda "Yashil makon" loyihasi, "Yashil iqtisodiyot" konsepsiyasi va "Milliy ekologik strategiya 2030" kabi dasturlar ekologik xavfsizlikni ta'minlashga qaratilgan muhim tashabbuslardir. Bu dasturlar doirasida o'rmon maydonlarini kengaytirish, chiqindilarni qayta ishlash korxonalarini ko'paytirish, qayta tiklanuvchi energiya manbalarini joriy etish va havo sifatini yaxshilash bo'yicha keng ko'lamli ishlar olib borilmoqda. Shu bilan birga, O'zbekiston xalqaro ekologik hujjatlar — BMTning "Atrof-muhitni muhofaza qilish bo'yicha global dasturi", Parij iqlim kelishuvi va Barqaror rivojlanish maqsadlari bo'yicha o'z zimmasiga majburiyatlar olgan. Bu esa mamlakat ekologik siyosatini xalqaro standartlarga moslashtirish zaruratini kuchaytiradi. Ekologik xavfsizlikni ta'minlashda huquqiy mexanizmlar samaradorligini oshirish uchun ma'muriy, iqtisodiy va jinoiy javobgarlik tizimini mustahkamlash, ekologik ekspertiza va audit tizimini yanada rivojlantirish, ekologik huquqbuzarliklar uchun sanksiyalarni kuchaytirish muhim ahamiyat kasb etadi. Bundan tashqari, fuqarolarning ekologik madaniyatini yuksaltirish, ekologik ta'limni barcha bosqichlarda joriy etish, shuningdek, ekologik axborotning ochiqligini ta'minlash orqali ijtimoiy nazoratni kuchaytirish zarur. Raqamli texnologiyalarni ekologik boshqaruvda qo'llash, masalan, havo sifati monitoringi, chiqindilar harakati va suv resurslarini nazorat qilishda sun'iy intellekt va geoinformatsion tizimlardan foydalanish ekologik xavfsizlikni ta'minlashda yangi bosqichni boshlab berdi. Shu o'rinda ekologik xavfsizlik masalalarini iqtisodiy rivojlanish bilan uyg'unlashtirish ham muhimdir, chunki ekologik siyosat iqtisodiyotning "yashil" transformatsiyasi, energiya samaradorligi va resurs tejankor texnologiyalarni joriy etish bilan chambarchas bog'liq. Shunday qilib, O'zbekiston Respublikasida ekologik xavfsizlikni ta'minlashda huquqiy mexanizmlarni takomillashtirish nafaqat milliy xavfsizlikning tarkibiy qismi, balki global barqaror rivojlanish yo'lida muhim omil sifatida e'tirof etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent, 2023.
2. “Atrof-muhitni muhofaza qilish to‘g‘risida”gi Qonun, 1992-yil 9-dekabr.
3. “Ekologik ekspertiza to‘g‘risida”gi Qonun, 2000-yil 25-may.
4. “Ekologik nazorat to‘g‘risida”gi Qonun, 2013-yil 27-dekabr.
5. Karimov I.A. “Tabiat – bizning boyligimiz va kelajagimiz kafolati.” – Toshkent: O‘zbekiston, 1996.
6. Mirziyoyev Sh.M. “Yashil iqtisodiyotga o‘tish – zamon talabi.” – Toshkent: O‘zbekiston, 2021.
7. United Nations. *Paris Agreement*. – New York, 2015.
8. United Nations Development Programme (UNDP). *Sustainable Development Goals Report*. – 2023.

GLOBAL SCHOLARS
SCIENTIFIC PUBLISHING

